

SPRÁVNÍ FUNKCE

Metodická poznámka: Předkládaný text vznikl jako součást projektu CZ.1.07/2.2.00/28.0227: Inovace studia ekonomických disciplín v souladu s požadavky znalostní ekonomiky v rámci inovace studijních podkladů pro předmět Projekt systému řízení podniku pro akademický rok 2014/15. Jedná se o předběžnou textovou část kap. Správní funkce, která se týká řešení mocenských vztahů v rámci vrcholových orgánů společnosti.

Autor: JUDr. Martin Landa

1.1.1 Řešení mocenských vztahů v rámci vrcholových orgánů

Významnou změnu do koncepce a uspořádání vrcholových orgánů obchodních společností vnesl nový zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích), ale rovněž i nový Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. Z hlediska zpracování projektu a vzhledem k tématu kapitoly (řešení vrcholových mocenských vztahů) je nutné ujasnit si základní možnosti/varianty uspořádání vrcholových orgánů ve vztahu k právní formě společnosti:

Obdobně jako v předchozí právní úpravě (Obchodní zákoník) i nový zákon o obchodních korporacích (§ 1) rozlišuje 4 základní typy společností, ale rozčleňuje je do dvou podskupin:

- osobní společnosti: veřejná obchodní společnost a komanditní společnost a
- kapitálové společnosti: společnost s ručením omezeným a akciová společnost.

Nicméně navíc (kromě družstev a zájmových sdružení, které nejsou předmětem výkladu) uvádí citovaný zákon i evropskou společnost.

Metodická poznámka: V dalších částech textu je výklad zúžen na problematiku kapitálových společností; základním důvodem je skutečnost, že podle statistické analýzy studentských projektů za akademický rok 2012-2013 a 2013-2014 (celkem 56 projektů v prezenční a kombinované formě studia) autoři projektů výhradně volili mezi právní formou a.s. (57 %) nebo s.r.o. (43 %)¹.

Hlavní skupinou subjektů v kapitálových společnostech jsou akcionáři (u akciové společnosti), resp. společníci (u společnosti s ručením omezeným). Na jejich zástupce ve statutárních, řídicích a kontrolních orgánech přecházejí veškerá práva vykonavatelů vůle majitelů a autoři projektů by zde měli řešit následující problémy, resp. otázky:

- Jak je koncipován nejvyšší orgán společnosti.
- Kdo tvoří statutární orgán společnosti.
- Zda je zřizován kontrolní orgán.
- Jaké jsou základní vztahy mezi těmito třemi skupinami vrcholových orgánů v konkrétním projektu.

Koncepce vrcholových orgánů u společnosti s ručením omezeným (s.r.o.)

Koncepci a náplň činnosti vrcholových orgánů u s.r.o. definuje ZOK zejména v ustanoveních § 167 – 193 (valná hromada), § 194 – 199 (jednatelé) a § 201 (dozorčí rada). Podle těchto ustanovení lze koncepci a základní pravomoci vrcholových orgánů popsat takto:

¹ Podobnou situaci lze identifikovat i v předchozích ročníkách výuky předmětu Ekonomika a řízení podniku, přičemž ani v jednom z hodnocených projektů nebyla zvolena jiná právní forma, než forma kapitálové společnosti.

Nejvyšším orgánem společnosti je **valná hromada**, kterou tvoří všichni společníci². Valná hromada rozhoduje usnesením, přičemž do její působnosti (§ 190 odst. 2 ZOK) patří zejména:

- rozhodování o změně společenské smlouvy,
- volba jednatelů, členů dozorčí rady, likvidátora, prokuristy,
- schvalování účetní závěrky a způsobu rozdělení zisku a úhrady ztráty,
- rozhodování o přeměně společnosti,
- schválení finanční asistence, smlouvy o tichém společenství atd.

Specifická situace u s.r.o. nastává v případě, kdy společnost založil pouze **jediný společník**. Tuto možnost připouští § 11 ZOK s tím, že podle následujícího ustanovení zákona působnost nejvyššího orgánu vykonává v této jednočlenné společnosti její společník.

Statutárním orgánem společnosti je jeden či více jednatelů (§ 194 odst. 1 ZOK). Ale oproti dřívější právní úpravě ZOK umožňuje v následujícím odst., aby společníci (ve formě ustanovení ve společenské smlouvě) vytvořili z více jednatelů kolektivní orgán (při jednání a rozhodování tohoto orgánu s pak použijí pravidla pro jednání představenstva u a.s. podle § 440 a § 444 ZOK)³.

Kontrolním orgánem kapitálových společností je **dozorčí rada**, nicméně u právní formy s.r.o. se podle § 201 odst. 1 ZOK jedná o fakultativní orgán, který je zřizován určí-li tak společenská smlouva nebo jiný právní předpis. Obecně (neurčí-li společenská smlouva jinak) má dozorčí rada u s.r.o. tyto úkoly:

- a) dohlíží na činnost jednatelů,
- b) nahlíží do obchodních a účetních knih, jiných dokladů a účetních závěrek a kontroluje tam obsažené údaje,
- c) podává žalobu podle § 187 ZOK (jedná se žalobu v případě, kdy přes žádost „kvalifikovaného společníka“ nebyla svolána valná hromada) a
- d) podává jednou ročně zprávu o své činnosti valné hromadě.

Podle § 190 odst. 2 písm. c) ZOK rozhoduje o jmenování či odvolávání členů dozorčí rady valná hromada.

Koncepce vrcholových orgánů u akciové společnosti (a.s.)

Koncepci a náplň činnosti vrcholových orgánů u a.s. definuje ZOK jednak určením vrcholového orgánu v podobě tradiční valné hromady (§ 398 ZOK), ale nově i v rámci volby mezi dvěma základními systémy vnitřní struktury (§ 396 ZOK):

- **dualistický systém:** systém vnitřní struktury společnosti, ve kterém se zřizuje představenstvo a dozorčí rada,
- **monistický systém:** systém vnitřní struktury společnosti, ve kterém se zřizuje správní rada a statutární ředitel, je systém monistický
- v pochybnostech platí, že je zvolen dualistický systém.

² Nicméně současný § 167 odst. 1 ZOK umožňuje společníkům vykonávat svá práva i mimo valnou hromadu, ale v tomto případě se spíše jedná o technické řešení rozhodovacích procedur.

³ Možnost vytvořit kolektivní orgán na úrovni jednatelů představuje v podstatě velmi racionální řešení v případě, kdy a) společnost byla založena větším počtem společníků (stávající ZOK již počet společníků nelimituje) a tedy může nastat situace, kdy různé „skupiny“ společníků určí i větší počet jednatelů – v tomto případě je nepochybně nutné řešit i možné zájmové konflikty, a to s pomocí většinového hlasování.

Nejvyšším orgánem společnosti je **valná hromada**, kterou tvoří všichni akcionáři⁴. Valná hromada rozhoduje usnesením, přičemž do její působnosti (§ 421 odst. 2 ZOK) patří zejména:

- rozhodování o změně stanov,
- rozhodování o změně výše základního kapitálu a o pověření představenstva ke zvýšení základního kapitálu,
- volba a odvolání členů představenstva nebo statutárního ředitele, pokud stanovy neurčují, že tato působnost náleží dozorčí radě,
- volba a odvolání členů dozorčí nebo správní rady a jiných orgánů určených stanovami, s výjimkou členů dozorčí rady, které nevolí valná hromada,
- schválení řádné, mimořádné nebo konsolidované účetní závěrky a v případech, kdy její vyhotovení stanoví jiný právní předpis, i mezitímní účetní závěrky; rozhodnutí o rozdělení zisku nebo jiných vlastních zdrojů, nebo o úhradě ztráty,
- rozhodnutí o zrušení společnosti s likvidací,
- schválení smlouvy o tichém společenství atd.

Specifická situace u a.s. nastává (obdobně jako u s.r.o.) v případě, kdy společnost založil pouze **jediný společník/akcionář**. Tuto možnost připouští § 11 ZOK s tím, že podle následujícího ustanovení ZOK působnost nejvyššího orgánu vykonává v této jednočlenné společnosti její společník/akcionář.

Poznámky k systémům vnitřní řídicí struktury akciové společnosti:

Dualistický systém představuje tradiční uspořádání orgánů a.s. ve smyslu dříve platných obchodně-právních pravidel (dřívější Obchodní zákoník):

Statutárním orgánem společnosti je představenstvo (§ 435 odst. 1 ZOK) s tím, že představenstvu přísluší obchodní vedení společnosti a (jak uvádí výslovně § 435 odst. 3 ZOK) nikdo není oprávněn udělovat představenstvu pokyny týkající se obchodního vedení (až na určité výjimky či upřesnění uvedené v § 51 ZOK). Představenstvo (kromě obchodního vedení společnosti) dále zajišťuje řádné vedení účetnictví, předkládá valné hromadě ke schválení řádnou, mimořádnou, konsolidovanou, případně mezitímní účetní závěrku a v souladu se stanovami také návrh na rozdělení zisku nebo úhradu ztráty.

Podle § 438 ZOK členy představenstva volí a odvolává valná hromada, ledaže stanovy určí, že tato působnost náleží dozorčí radě. V případě, že volí členy představenstva dozorčí rada, schválí také smlouvy o výkonu funkce s jednotlivými členy představenstva.

Kontrolním orgánem akciové společnosti v dualistickém systému je **dozorčí rada** jako povinně zřizovaný orgán, který (viz § 446 ZOK) dohlíží na výkon působnosti představenstva a na činnost společnosti. Dozorčí rada se přitom řídí zásadami schválenými valnou hromadou (ledaže by byly v rozporu s ZOK nebo stanovami) a nikdo není oprávněn udělovat dozorčí radě pokyny týkající se její zákonné povinnosti kontroly působnosti představenstva.

Monistický systém (§ 456 ZOK) představuje poměrně zásadní změnu, která zejména umožňuje, aby standardní vícečlenné orgány byly částečně nahrazeny určitou osobou (statutární orgán) v kombinaci s vícečlenným orgánem (správní rada):

Statutárním orgánem společnosti je v tomto uspořádání *statutární ředitel* (nebo jiný orgán společnosti, který má obdobnou působnost). Statutární ředitel je jmenován správní radou a může jí být i předseda správní rady. Statutárnímu řediteli přísluší obchodní vedení společnosti.

⁴ Obdobně jako u s.r.o. současný § 398 odst. 1 ZOK umožňuje akcionářům vykonávat svá práva i mimo valnou hromadu, ale v tomto případě se spíše jedná o technické řešení rozhodovacích procedur.

Roli **dozorčí rady** akciové společnosti v monistickém systému vykonává *správní rada nebo předseda správní rady* (anebo jiný orgán s obdobnou kontrolní působností), ale v monistickém systému má správní rada nejen kontrolní, ale výkonnou působnost: podle § 460 ZOK správní rada určuje základní zaměření obchodního vedení společnosti a dohlíží na jeho řádný výkon, ale rovněž do její náleží jakákoliv věc týkající se společnosti, ledaže ji tento zákon svěřuje do působnosti valné hromady.

Nástin faktorů ovlivňujících koncepci vrcholových orgánů společnosti

použit Synek: Manažerská ekonomika (2011), s. 27 an. v souvislosti s volbou právní formy – body 3. Počet zakladatelů, 5. Administrativní náročnost; přidat faktor rozhodovací (více společníků/akcionářů – různé varianty a jak se shodnou?)

Organizační nástroje: Základními organizačními nástroji, které určují postavení, pravomoc a odpovědnost vrcholných orgánů společnosti je společenská smlouva, stanovy nebo zakladatelská listina.